

САМУР

№ 9 (162) 2004-йисан 23-сентябрь

1992-йисан январдилай акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР

ИКЪРАР ХЪАНВА

Чи республикада хуьруьн майишат мадни вилик тухун патал вири патарихъай алахъунар ийизва. И йикъара, гьукуматди хуьруьн майишатдин цийи техника маса къачун къетнава. Къецепатан улъквейрин компанийрихъ галаз икърар хъанвайвал, и техника 4 вацран къене Азербайжандиз гъана кланзава.

КIвенкIве "Ростсельмаш" дивай 1 миллионни 979 агъзур доллардив къачунвай 60 гвен гуйдай комбайнир гьиди. Туьркиядин "Онеллар" компаниди 3 вацран къене 14 жуьредин 206 техника ракъурна кланзава. Японрихъ галаз икърар хъайивал, абуру чаз чпин къимет 1 миллионни 485 агъзур доллар тир 60 трактор маса гуда. Санлай цийи техника къачун патал чи гьукуматди 20 миллиард манат къван пул серфда.

ЦИЙИ ДАРАМАТ

Алай йисуз Азербайжандин хуьрерани шегьерра мектебар патал 36 цийи дарамат эцигна кардик кутунва. 7 мектеб гьукуматдин бюджетдин, 8 мектеб Япониядин "Веькьерин пунар" грантдин, 2 мектеб чкадин бюджетдин, 1 мектеб "Salanoul", 1 мектеб Германиядин Технический Тешкилатдин гьисабдай эцигнавайди я.

Идалай гьейри, хуси пулуналди 2, катуниз мажбур хъайибур социальный рекъай вилик тухунин фондунин куьмекдалди 6, Норвегиядин Катнавайбурун Советдин куьмекдалди 1, Америкадин Садхъанвай Штатрин "Дуьньядин умуд" тIвар алай тешкилатди 1 ва республикадин Къецепатан Крарин Министертстводи 4 мектеб эцигна кардик кутунва.

АЛЪКАЯР ХЪАНЗАВА

Эхиримжи йисара Хачмаз районда телефондин алакъайрикай герек тирвал менфят къачуз жезвачир. Гзаф АТС-ар куьгъне хъана, гуьнгъна амачир. И тагугайвилер арадай акъудун патал районда лазим тир вири кIвалахар кьиле тухузва.

Хачмаз ва Худат шегьерра, гьакIни Набран поселокда гъарад 512 нумрадикай ибарат тир пуд "Karel - DS- 200" АТС-ар эцигна кардик кутунва. И АТС-ри гьам шегьерра, гьамни Тел, Далгъалы, Гуьнешли, Шимали хътин хуьрера телефондин алакъаяр давам хъийизва.

МИЛЛИ ПАРК

Къецепатан улъквейрикай виридалайни гзаф Германияди Азербайжандиз Милли паркар арадиз гьунин карда куьмекар гузва. И улъквейдин финансовый алакъайрин тешкилатди (АФАТ) и рекъай чи республикадиз грантар гузва. И йикъара АФАТ-ди Азербайжан цийи грантдалди таъминарнава. И пулуни такъатар Хачмаз ва Девечи районрин чилерал "Самур-Ялама" тIвар ганвай милли парк яратмишун патал серфда. Алай вахтунда талуьк карханайри и кардик къуьн кутунва.

Икъван гагъди Азербайжанда 4 милли парк арадал гъанва. Идалай гьейри, са бязи къурухар тегъеншарнава. И гьисабдай эхиримжи къве йисан къене чи республикада къурухрин чилер 2 процентдилай 7 процентдив агакъна, артух хъанва. Гележегда и рекъем 10 процентдив агакъда.

МАД СА ПЛАНЕТА

И йикъара Европадин астрономри ракъбинин системадилай къерехда "Супер-Чил" планета ашкара авунва. Им икъван гагъди чаз малум тир 125 планетадин виридалайни гьвечIиди я. Цийи планета вич ракъбиниз ухшар тир Агас гьетрен орбитада ашкара хънва. И гьетрени чилин арада 50 экуьн йис къван мензил ава.

"Супер-Чил" планетади Агас гьетрен орбита 9,5 юкъуз элкъвена кьилиз акъудзава. Адан заланвал Чилиндалай 14 сеферда артух я. Алимри лугъзвайвал, вичин чил гзафни-гзаф къайрикай ибарат тир цийи планетада жанлуяр хъунухъ мумкин я.

ЖЕГЪИЛАР

ЧУН ЧIАЛ ХУЪДАЙ ХАЛКЪ Я

Чи газетдин алатай тилитдин чинриз "ЧIал хуьн - руьгъ хуьн!" тIвар алаз акъатай макъалайри КIелдайбуруз КIелелай эсерна. Редакциядиз ракъурнавай цIудралди чарара КIелдайбур вири са меслятдал атанва: "ЧIал хуьн ва вилик тухун виридалайни важиблу кар я ва и кардив чун ватанпересвилелди эгечIна КIелзава."

Азербайжандин Къуба, КIцIар, Хачмаз, Къебеле, Исмаиллы районрай, Баку, Сумгаит, Гуьйчай шегьеррай, Дагъустан Республикадин Ахъегъ, Къасумхуьр, Мегъарамдхуьр,

Докъузпара, Хив, Къурагъ районрай, Дербент шегьердай редакциядиз чарар ракъурнавай вирибуру и кардик къуьн куьтаз гъазур тирди малумарнава. Абуру гъахълудаказ кхъизва: "Лезгийр хайи чIалал рикI алай халкъ я. Агъзур йисара бубайрилай амай эменни мадни хъсандиз хуьн, вилик тухун чи буржи я. Чун и кардик къуьн куьтаз гъазур я."

Гъакъикъатдани, гъеле виш йисинлай вилик чи сейли алим ва шайр Гъасан Алкъвадарвиди кхъейвал, лезгийр чпин чIал вилик тухуз алахъзавай халкъарикай я. Гъам и

гафар, гьамни КIелдайбурун чарар фикирда къуна чна хайи чIалал рикI алай гъар са касдал меслят гъизва: ЧIалаз талуькарнавай мярекат гьикI кьиле тухвайтIа хъсан я? Анал гьихътин месляяр къарагъарна кланзава? ЧIалаз талуькарнавай анкетдин суалар гьикI туькIуьрна кланзава? Мярекат кьиле тухун патал квевай редакциядиз гьихътин куьмекар гуз жеда? Гежел вегъин тавуна чи суалриз жаваб вугун тIалабзава чна квевай.

"Самур"

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

Лезгийр гьихътин халкъ ятIа чирун патал са акъван вахт герек туш. Ва-цIуд йикъан къене абурун кьилихар, ацукъун-къарагъун чириз жеда. И кьилий лугъун хъи, абур Къафкъаздин къадим халкъарикай я. Къадимвал лезгийрин чIалай, адетрай, медениятдай, фольклордай иллаки хъсандиз къатIуниз жеда.

Лезги чIал сифте яз япарихъ галукъайла, са гьихътин ятIани манидихъ яб акалай хъиз жеда ваз. Къадим, лап дегъ чIаварилай кьил къачунвай манидихъ. Лезги чIала халкъдин тарихдикай хабар гузвай цIудралди гафар исятдани амазма.

Де ЛАЗАРИ.
1930-йис.

КУДА ПРИВОДЯТ МЕЧТЫ

■ Есть в Дагестане такие места, добрая молва о которых слышна далеко за пределами этого горного края. Одним из таких мест является Шалбуздаг - горная вершина в гряде Большого Кавказского хребта. Слышущая святыней среди верующего люда гора приотила на своих склонах ритуальное святилище называемое в народе "пир". Не зарастает к этому месту тропа народная. Со всех концов республики и ближнего зарубежья тянутся к горе паломники, чтобы, преодолевая усталость, взойти на её склоны и добраться до вершины.

Восхождение начинается у подножия горы, где раскинулся лагерь. До него паломники добираются на машинах, чтобы затем начать пешее восхождение. Путь до вершины не близкий и пролегает по горным тропам и ка-

Эмиль ЭЮБОВ, журналист

менистым перевалам оканчиваясь на фантастической для

неподготовленного человека отметке в 3800 м над уровнем моря. Однако, ведомые верой и надеждой люди преодолевают его, обозначая веки пути незатейливыми пирамидами сложенными из камней и оставленными здесь лоскутами материи символизирующими потаенные желания. Идут не только молодые, но и пожилые люди, которым далеко за 70. Подбадривая друг друга добрыми словами и на каждом шагу вознося хвалу богу, стар и млад просят всевышнего даровать им силы для исполнения столь важной миссии. Оказавшись на вершине, паломники полные смирения и благодарности посещают святилище. Оставаясь с богом один на один верующие раскаиваются в грехах, молят о прощении и делятся с господом самыми сокровенными

своими желаниями. Сделав символические пожертвования паломники, в завершении пути взбираются на древний уступ. Самые выносливые пытаются пробраться на него сквозь узкое ущелье. Считается, что пролезть здесь сможет только человек свободный от грехов.

Очувтившись наконец на выступе и наблюдая великолепную панораму открывающуюся взору понимаешь сколь значительную дистанцию тебе удалось преодолеть и от того чувствуешь еще большее удовлетворение. Насладясь величием момента, подкрепившись и набравшись сил, паломники двигаются в обратный путь.

Дорога вниз кажется гораздо легче и преодолевается быстрее. Идущие навстречу путники, которым еще пред-

стоит испытать радость победы над собой улащают ваш путь конфетами желая исполнения всех загаданных желаний. Пожелайте и вы им доброго пути.

По дороге вам встретится священное горное озеро покрытое коркой льда. Здесь можно набрать воды на дорожку и бросить монетку с надеждой на возвращение. Ведь по поверью восхождение нужно повторить трижды. (А если подняться туда 7 раз, то восхождение даже приравнивается к паломничеству в Мекку). В следующее посещение святыни многие приходят сюда с дарами: кто закалывает барана, кто несет сладости раздавая пожертвования встречным паломникам.

Можно спорить об отношении к данному мероприятию официальной религии, однако бесспорно одно - сов-

НЕОЦЕНИМЫЙ ВКЛАД

НАШИ УЧЕНЫЕ

■ Ханмамедов Канбай Мансурович, 1915 года рождения, уроженец с. Чпир Кусарского района, доктор технических наук, профессор, умер в 1976 году.

Сын родителей, репрессированных советской властью, начал свое обучение в сельской школе. В 1932 году, по окончании Кубинского педагогического техникума, поступил на факультет механизации лесоразработок Тбилисского лесотехнического института, который окончил с отличием в 1937 году. По завершении обучения в институте сочетал педагогическую деятельность с работой в должности инженера. С первых дней Великой Отечественной Войны встал в ряды защитников Отечества. После демобилизации из рядов Вооруженных Сил был назначен главным инженером, а затем стал начальником Промышленного Управления Министерства Лесной Промышленности Азербайджана. В 1946 году согласно постановлению правительства был направлен в Азербайджанский Сельскохозяйственный Институт для ведения научно-педагогической работы. В 1947 году

защитил диссертацию на кандидата технических наук. В 1954 году ему присвоено звание профессора.

Ханмамедов К.М. признанный в мире ученый. Автор пятидесяти семи научных работ изданных как в нашей стране, так и за рубежом в периодической печати и средствах массовой информации Болгарии, Польши, Чехословакии, Франции. Многие его научные изыскания внедрены в производство постановлениями правительства. Его фундаментальные открытия в области защиты древесины в строительстве, использования отходов сельскохозяйственного производства и деревообработки в производстве строительных материалов, проведения зональных и полигонных испытаний пропитанной древесины не потеряли актуальности до сегодняшнего дня. Ханмамедов К.М. является также автором-изобретателем ряда важных приборов, строительных материалов и промышленных химических ингредиентов, используемых в народном хозяйстве республики до сих пор.

Неоценимый вклад внес Канбай муаллим также в дело воспитания и обучения молодых специалистов. Многие видные ученые в области строительных материалов своими научными достижениями обязаны именно ему, являясь его учениками, студентами и аспирантами, которым он наряду с глубокими знаниями привил глубокую и искреннюю любовь к родным языкам и родной природе.

Его дети продолжили путь отца став известными учеными. Дочь Земфира ханум - профессор, работает заведующей кафедрой в одном из университетов Турции, сыновья Октай - кибернетик, Тофик - химик, профессор. Оба работают в США.

Фарид ФАРМАНОВ.

Добрый нрав растапливает грехи, как солнце растапливает лед.

Из хадисов Пророка Мухаммеда.

ЦЕНТР ДАГЕСТАНЦЕВ В МОСКВЕ

■ Дагестанская культура складывается из культур отдельных народов, населяющих Дагестан, каждая из которых имеет собственные особенности, выражающиеся в первую очередь в языке. Язык - это основа коммуникации любого народа. Все богатство культуры, ее уникальные черты находят выражение в языке данного народа. Это отчетливо осознают педагоги культурно-образовательного центра "Намус". В настоящее время юные дагестанцы изучают аварский, даргинский, табасаранский, лакский и другие языки. Кроме того, детям преподаются риторика. На уроках риторики освещается богатство, красота родного языка, дети учатся образцовой литературной речи. К сожалению, из-за ряда сложностей пока представлены не все языки дагестанских народов. Это связано в первую очередь с финансовыми проблемами, недостаточной осведомленностью московских дагестанцев о существовании центра, центр наращивает свою деятельность. Так, например, начинает заново формироваться лезгинская группа.

Особое значение преподаватели придают изучению истории Дагестана. Несмотря на то, что большинство

детей, посещающих центр, родились в Москве, они хорошо знают историю своего родного края.

Помимо родного языка и истории Дагестана, также преподаются психология и арабский язык. Кроме того, здесь ведутся уроки музыки (дагестанские мелодии, песни, хоровое пение) и хореографии, занятия по изобразительному и прикладному искусству, изучается фольклор, традиции, обряды и многое другое.

Большое внимание уделяется истории русской культуры, ее изучению отведен специальный курс.

В центре "Намус" сформировался детский танцевальный ансамбль. Здесь на высоком профессиональном уровне ведется обучение традиционному танцевальному искусству народов Дагестана, используется комплексный подход к постановке танцевальных композиций.

Центр "Намус" стал лауреатом фестиваля национальных культур образовательных учреждений с этнокультурным компонентом "Юные таланты Московии" в 2002 году. Центр "Намус" тесно взаимодействует со школой № 747. Русские школьники знакомятся с культурой народов Дагестана. Проводятся совместные мероприятия, отмечаются праздники.

Необходимо отметить, что "Намус" - это го-

раздо больше, нежели только культурно-образовательный центр. Здесь сформировалось дружное, тесное сообщество детей, родителей и учителей, сложился своеобразный уголок Дагестана в Москве. Для большинства из них центр стал второй семьей, где каждый может поделиться своими проблемами и радостями, получить совет и помощь. Здесь отмечаются все национальные и государственные праздники, проводятся мероприятия, посвященные памятным датам.

В заключение хочется сказать, что деятельность, которая ведется национальными культурно-образовательными центрами и другими аналогичными учреждениями, очень важна не только для представителей тех или иных диаспор, желающих сохранить родной язык и свою культуру. Роль этих учреждений в жизни столицы куда более масштабная. Благодаря им искореняется негативное отношение к "другим", "не похожим на нас" людям, устанавливаются культурные контакты между представителями разных народов, воспитывается понимание и уважительное отношение к другим культурам и ценностям, толерантность и миролюбие, развивается сотрудничество между народами.

1988-ci ildə İsveç Elmlər Akademiyası tərəfindən işə dəvət olunan, burada molekulyar biologiya və biotexnologiya üzrə doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək, ölkə universitetinin ən gənc professoru olan Zakir Ramazanovun qazandığı elmi nailiyyətlər onu elə şöhrətləndirdi ki, dünyanın 30-a yaxın ölkəsi alimlə maraqlanmağa başladı. 1990-cı ildə İspaniyanın Kordova universitetində işləyərkən 20-dən çox ölkədən dəvət aldı, 17 ölkə alimi elmlər akademiyasına üzv seçməyə hazır olduğunu bildirdi. Lakin tale onu ABŞ-ın Luizian universitetinə gətirib çıxardı. Burada çox işləmədi. Getdikcə daha yüksək zirvələri fəth edən alim tezliklə Kanaranın Las-Palmas universitetində elmi işlər üzrə direktor vəzifəsində fəaliyyətə başladı. Kanara adalarında dəniz biotexnologiyası məsələləri, həmçinin dəniz bakteriyaları və mikroorqanizmləri bazası əsasında yeni müalicəvi birləşmələrin işlənilib hazırlanması ilə məşğul oldu. İki il ərzində burada biotexnologiya üzrə elm mərkəzi yaradaraq, onun prezidenti oldu.

Müxtəlif vəzifələrin tutulması ilə əlaqədar keçirilən müsabiqələrdə 300-dən çox həmkarını arxada qoyan Zakir Ramazanovu 1999-cu ildə yenidən Amerika Birləşmiş Ştatlarına dəvət etdilər. Burada biologiya elmləri üzrə dünyada analoqu olmayan elm mərkəzini yaradan Z.Ramazanov tezliklə ABŞ-ın ən məşhur alimlərinin siyahısında öncül yerlərdən birini tutdu. Onun elmi kəşfləri ABŞ-ın xəzinəsinə on milyon dollarlarla gəlir gətirməyə başladı. Ölkənin bir sıra mətbuat orqanları onu "yeni elm korifeyi" adlandırdı. Amma heç kəs elmi nailiyyətlərini istehsalata tətbiq etmək istəyən bu təvazökar və istedadlı ləzgi alimin keçmiş SSRİ-də hansı haqsızlıqlara məruz qaldığını bilmədi. Yalnız məşhurlaşandan sonra verdiyi bir müsahibədə ("Novoye delo" qəzeti, 26 dekabr 2003-cü il) bəzi məqamları açıqladı.

MƏQAMLAR... REALLIQLAR

Dağıstanın Belici qəsəbəsində həyata göz açan Zakir Ramazanov Mahaçqalada pedaqoji institutu bitirdikdən sonra ordu sıralarına çağırılır. Türkmənistanda hərbi xidməti başa vurub, Aşqabaddakı Günəş Enerjisi İnstitutuna işə düzəlir. Orbital stansiyalar üçün günəş batareyalarının quraşdırılması ilə məşğul olan gənc mütəxəssis eyni zamanda biotexnologiya sahəsi ilə bağlı problemlər üzərində də çalışır. Mikroorqanizmlərin və yosunların yetişdirilməsində Günəş enerjisindən istifadə ilə bağlı onun irəli sürdüyü fikirlər və əldə etdiyi elmi nəticə hamını heyretləndirdi. İnstitutun direktoru onu yanına çağırır: "Sən elmdə yeni kəşf etmişən", - dedi. "Biotexnologiya üzrə təhsilini davam etdirsən gələcəyini böyük alimlərdən biri olacaqsan."

Məsələyə qulaq asıb, bioloji stresslərə adaptasiyanın molekulyar mexanizmi ixtisası üzrə Moskvadakı Timiryazev İnstitutunun aspiranturasına daxil olur və bir il ərzində dissertasiya müdafiə edərək, biologiya elmləri namizədi elmi dərəcəsinə alır. Bundan sonra 1986-cı ildə Xarici Ticarət Akademiyasını bitirib, biotexnologiya ixtisasına yiyələnir. İstedadına və bacarığına görə onu Qarşılıqlı İqtisadi Yardım Şurasında işə götürürlər.

Həmin illər ərzində elmi təkliflərinin istehsalata tətbiq olunmasından ötrü SSRİ-nin əlaqədar təşkilatlarına, hətta Sov.İKP MK-ya müraciət edir. Məktublarında göstərir ki, bu təkliflər həyata keçirilsə, ölkə milyard manatlarla gəlir götürə bilər. Yüksək vəzifəli dövlət məmurları bunu ciddi qəbul etmir və alimin təkliflərini "Ramazanovun sayıqlamaları" adlandırırlar.

Daha bir məqam. Elmə laqeyd münasibət SSRİ dağıldıqdan sonra qırmızı imperiyanın varisi olan Rusiyada da davam edir. Bununla əlaqədar görkəmli alim deyir: "Hələ SSRİ dövründə elmi təkliflərimin istehsalata tətbiq olunmasından ötrü dəfələrlə cəhd göstərdim. Amma bütün bunlar heç kimə lazım deyilmiş. Uzun illər Avropada və Amerikada işlədikdən sonra belə qənaətə gəldim ki, "ağılla Rusiyanı dərk etmək" mümkün deyil. Qərbin əksər biznesmenlərinin bu ölkəyə niyə sərmayə qoymaq istəmədiyini mənə indi aydın olur.

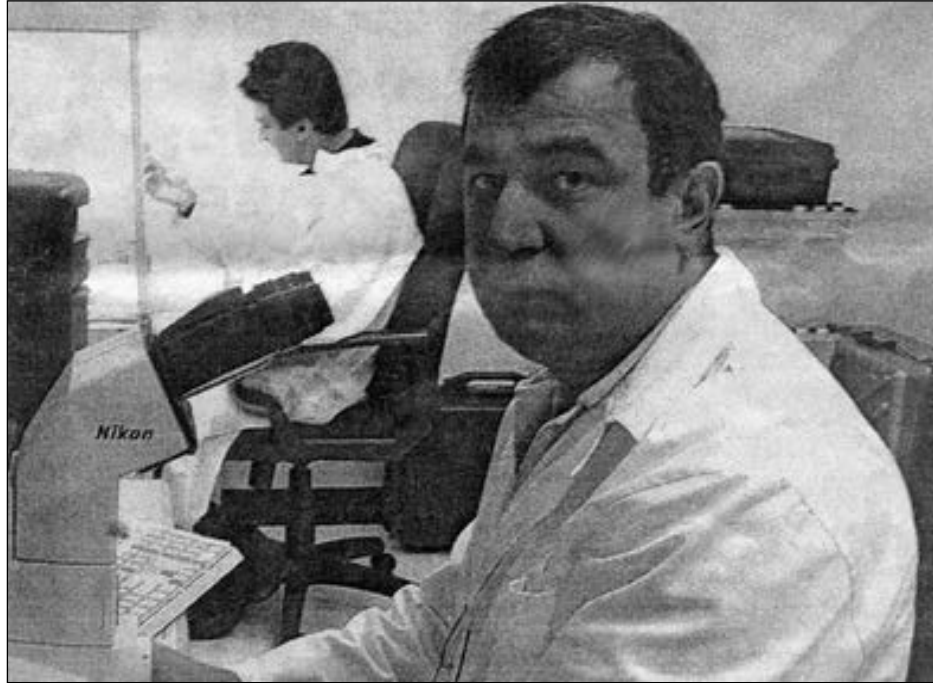
Rusiyada hamı dərhal milyonçu olmaq istəyir. Oğru oliqarxların pis nümunəsi, onların cəzasız qalması və kriminal gənclər virusu kimi yoluxub. Peşə seçərkən heç kəs ölkənin gələcəyini düşünmür, yalnız şəxsi mənfəətini güdür. Hamı gömrük sahəsində, milisdə, digər hüquq mühafizə orqanlarında və başqa elə idarələrdə işə düzəlmək istəyir ki, zəhmət çəkməsin, ancaq oğurlasın. Belə getsə, ölkənin iqtisadiyyatını yüz ilə də inkişaf etdirmək olmaz".

Reallığı əks etdirən digər bir məqam. Alimin fikrincə onun doğma vətəni Dağıstanda elmin nailiyyətlərindən istifadəyə və yeni texnologiyaya əsaslanan layihələrin həyata keçirilməsinə münasibət daha pisdır. Bununla əlaqədar belə bir faktı misal gətirir: "Dağıstandan ötrü nə iş etmək istədim, amma söylərim boş çıxdı. 90-cı illərin əvvəllərində İsveçdən Mahaçqalaya yüz milyon manatlarla gəlir verə biləcək layihə gətirdim. Bu, Xəzər dənizində aq balıq cinslərinin bərpa edilməsi ilə bağlı layihə idi. Mən və bir neçə isveçli həmin dövrdə baliqçılıq

məsələlərinə baxan məmurla görüşdük. O, cəmi on beş dəqiqə bizi dinləyib dedi: "Nə vaxt pulu gətirsəniz, o vaxt da danışıq." Portnyorların matı qurudu. Uzaq bir məsafəni qət edib belə xeyirxah işdən ötrü gələcəyimizin müqabilində nədən məmurun kobud cavabını aldıq. Axı, isveçlilər xeyirxah məqsəd güdürdülər. Onlar öz texnologiya-

mələri mərkəzə 550 min dollardan çox gəlir gətirib. Hazırda bu rəqəm il ərzində milyonlarla dollar təşkil edir. Başqa ölkələrin müvafiq mərkəzləri ilə rəqabətdə həmişə qalib gələn bu müəssisənin elmi işləmələri dünya bazarında çox yüksək qiymətləndirilir.

Amerikada hər şey konkret şəraitdən asılıdır. Heç kəs hazır uğur resepti verə bil-

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ

YENİ KORİFEY

larını tətbiq edərək, təmənnsiz hər şeyi Dağıstana vermək istəyirdi. Amma bəzən biz özümüzü o qədər dövlətli və qürurlu göstəririk ki, guya heç kimin köməyinə ehtiyacımız yoxdur."

Onun elmi uğurlarını tez-tez ABŞ-dakı şərait və imkanlarla əlaqələndirirlər. Bəzi məqalə müəllifləri israr edirlər ki, belə elm korifeyi məhz Amerikada yetişə bilərdi. Amma onlar bilmirlər ki, Amerikada işləmək Qərbi Avropa ölkələrində işləməkdən qat-qat çətindir. Alimləri arasında böyük rəqabət olan ABŞ-da fərqlənmək üçün son dərəcə istedadlı, zəhmətse, işgüzar olmaq lazımdır. Həmin ölkədə hər şey konkret işlə ölçülür. Burada başqa meyar yoxdur.

UĞUR RESEPTİ YOXDUR

Alimin çox sevdiyi "Amerikada hazır uğur resepti yoxdur" ifadəsinin mənasını anlamaqdan ötrü onun Nyu-Yorkda yaratdığı və rəhbərlik etdiyi biologiya elmləri üzrə elm mərkəzinə dair bir neçə faktı sadalamaq kifayətdir. Fəaliyyətə başladığı ilk bir neçə ay ərzində mərkəzin patentləri və işlə-

məz. Hər işin öz xüsusiyyətləri var. Çox işləməli və nə etdiyini yaxşı bilməlisən. Məhz səmərəli işlədiyinə və nə etdiyini yaxşı bildiyinə görə Zakir Ramazanovun yaratdığı mərkəz onlarla rəqabət aparıb bu cür təşkilatların hamısını arxada qoyub. Bu iş mərkəzdən həmişə elmin önündə getməyi, bir an belə arxayınçılığa yol verməməyi tələb edir.

Nyu-Yorkun biologiya elmləri üzrə elm mərkəzinin uğur qazanmasının başlıca səbəblərindən biri də odur ki, burada potensial alıcını, bazarın tələbatını, malın maya dəyərini ödənməsi müddətlərini, kiminlə və harada rəqabət aparılacağını, müdafiə üçün patentlərin olub-olmadığını hamıdan tez və yaxşı müəyyən edə bilirlər. İşin gərginliyi və məsuliyyəti ilə əlaqədar Z.Ramazanov deyir: "Hər bir iş risqlə bağlıdır. Amerikada həyat belədir, gərəkdir daim axının əksinə üzməyi öyrənənsən və bacarsan. Burada mən vaxtı qiymətləndirməyi öyrəndim. Heç vaxt ola bilməz ki, Amerikada Rusiyada olduğu kimi, elmlə bağlı illərlə söhbətlər getsin, amma hər hansı bir nəticə əldə edilməsin. Əgər tələbatla bağlı lazımı nəticələr yoxdursa, mütəlak bankrot olacaqsan.

Təəssüf ki, Dağıstan elmində vəziyyət bütünlükdə Rusiyada olduğundan xeyli pis-

Hər dalğa sahilə çatmır
Ləzgi atalar sözü.

dir. Dünya bazarında rəqabət aparmağa qəbil heç bir elmi işləmə yoxdur. Elmsiz iş iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək, həyat tərzini yaxşılaşdırmaq mümkün deyildir."

YAXŞI HƏYAT TƏRZİ VACİBDİR

Son bir il ərzində həmyerlilərindən yüzlərlə məktub alan məşhur alim ən çox onların aşağıdakı suallarına cavab verməli olur: Gəliriniz nə qədərdir? Güzəranınızdan razı-sınız? Pulu necə və haraya xərcləyirsiniz? Dağıstanda iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək mümkündürmü?

Alimin ayrı-ayrı suallara verdiyi cavabları belə ümumiləşdirmək olar: Yüksək gəlirə malik Z.Ramazanov Nyu-York ətrafında xüsusən imarət ucaldı. Ailənin hər üç üzvünün - özünün, arvadının və yeganə övladı olan oğlunun bəna şəxsi maşınları var. Bu maşınların sığortalanmasından ötrü hər il ailə büdcəsindən 4500 dollar ayrılır. Ramazanovlar elektrik enerjisindən və qazdan istifadəyə görə hər ay 350-400 dollar pul ödəyir. İçməli suyu mağazadan alırlar və bu məqsədlə ildə 600 dollar vəsait sərf edilir. Uç adamdan ötrü lazımı ərzaq məhsullarına hər ay 800-1000 dollar pul xərclənir. Yaşayış sahəsinə görə ailə hər il 4000 dollar ödəyir. Bundan əlavə məktəb vergisi vermək lazımdır. ABŞ-da evi olan hər kəs uşağı olmasa da, fiziki cəhətdən şikəst olsa da, hər il dövlətə məktəb vergisi ödəməyə məcburdur. Ramazanovlardan ildə 3700 dollar belə vergi alınır. Başqa xərclər də var. Məsələn, qarın təmizlənməsinə görə ildə 120 dollar, zibilin daşınmasına görə ayda 35 dollar vermək lazımdır. Səhiyyə xidmətinin və bir sıra başqa xidmətlərin də son dərəcə bəna olduğunu nəzərə alsaq, belə bir ailənin normal yaşaması üçün hər ay təxminən nə qədər pulun lazımı olduğunu təsəvvür etmək çətin deyil.

Alimin fikrincə hər bir insanın yaxşı güzəran sürməsi vacibdir. Bundan ötrü ölkədə lazımı zəmin yaratılmalı, iqtisadiyyata xələl gətirən neqativ hallar aradan qaldırılmalıdır. Həmvətənlərinin həyat tərzini əlaqədar bir fikri xüsusilə vurğulayır: "Dağıstan da daxil olmaqla Rusiyanın faciəsi ondadır ki, ölkədə yuxarılardan aşağılara kimi korrupsiya hökm sürür. Vicdanlı və ləyaqətli insana burada dinovavra baxdıqları kimi baxırlar. Korrupsiya hər şeyi yeyir. Rüşvətخورluqdan daha çox onun əksər məmurların həyatının ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilməsi faktı dəhşət doğurur. Təhsildə korrupsiyanın olması daha acınacaqlı nəticələrə gətirib çıxara bilər. Əgər Dağıstanda istənilən sahədə oxumadan, pul verib təhsil haqqında sənəd almaq mümkündürsə, burada hansı inkişafdan danışmaq olar? Savadsız pedaqoq, həkim meğər fəlakət deyil? İqtisadiyyatda və təhsildə korrupsiya problemləri həll olunmasa, Rusiya tərəqqi etməyəcək.

Yaxşı güzəran sürmək, həyatda nəyəyə nail olmaq istəyənlərə məsləhətim budur: faciə öz-özünü aldatmağa başlayanda, istəyi həqiqət kimi qələmə verəndə başlanırsınız. Böyüklüyündən və kiçikliyindən asılı olmayaraq, biznes həmişə mənəviyyatdan və etikadan başlanmalıdır. Bunlarsız uğur əldə etmək mümkün deyildir."

Sözün düzünü deməkdən çəkinməyən alim həmişə doğma Vətəninə ürək ağrısı ilə xatırlayır, onun gələcəyini düşünür, həmvətənlərinə ruhdan düşmədən işləməyi məsləhət görür.

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV.

ЧІАЛ МАДНИ КЪЕНИ ХЪИЙИН!

Играми "Самур"! 2004-йисан 21-августдиз газетдин чинра чап хъанвай "Чи гафарганар" тІвар алай макъалада къарагъарнавай месэлаяр чи - гележгдин филологрин рикІяйни хъана.

Эвел жувакай са кье гаф лугъун. КІларвиар тир чун пудни - Майя, Гъазират ва Лаура студентар я. Гъарада са институтда кІелзава. КІелунал гьалтайла, чун гилан са бязи студентрилай тафаватлу жезва. Кье йисан къене чна азербайжан, урус ва ингилис чІалар хъсандиз чирнава. Пудани къецепатан фирмайра кІвалахал акъвазун патал гъазурвилер акъваза.

Са йис кван я чун лезги чІалахъ галазни машгъл жез. Чи гафарал хъуьрез тахъурай. Им акІ лагъай чІал я хьи, лезгидалди рахадайла чун чІалан къенивал хуьз, маса чІаларай атанвай гафарикай лап тІмил менфят къачуз алахъзава. КІеверани гъатзаватІани жувахъ ялдай гафар жагъурзава чна. Улакьда аваз са гъиниз ятІани фидайла генани лезгидалди михъиз рахаз алахъзава чун. Гагъ-гагъ къвалав гвай ксарай чавай хабар къада: "Куьн гъи чІалалди рахазва?" Чна "лезгидал" лагъана жаваб вугайла садбуру "зи танишар лезгидалди рахадайла зун гзаф гафарин гъавурда акъада, бес куьн рахадайла вучиз акъазвач?" - лугъуз жузун-кажузунда. Хвеша жеза чаз гъа чІавуз. Им чавай хайи чІал къвердивай мадни къени хъийиз жеза лагъай чІал я.

Чна икърар кутІунава: лезгидал рахадайла анжах халис лезги гафарикай менфят къачун. Гъа инал лагъана кІанда хьи, чІал чириз чаз "Самур" газетди гзаф куьмек гузва. Чаз газет фазагъатлудаказ кІелиз чир хъанва. Ам кІелиз тийижир чІавар рикІел хтайла регъуь жезва чаз.

Чна ара датІана чи хайи чІал вилик тухуз алахъзавай, ам чаз кІанарзавай лезги журналистрин рикІин сидкъидай чухсагъл лугъузва. ЧІалан конференциядиз гъазур жезвай чи къелемэгълийриз агалкуьнар тІалабзава чна. Мумкинвал хъайитІа, гъа мярекатдал чІалаз талукъ са бязи фикирар ачухарда. Амма и къилий жуван ватанэгълийрихъ чин элкьуьрна лугъуз кІанзава: "Ша, чна хайи чІал мадни къени хъийин".

mayya@mail.ru.com.

"ЗИ ХАЙИ ЭЛ" ЯРГЪАЛУХРА

Играми "Самур" газетдин кІвалахларар! И чар за яргълухдай - Урусатдин кеферпата авай къаяринни саврухрин макандай кхъенвайди я. Зун 25 йис инлай вилик КІцІара мехъерарна Невыномыскдиз куьч хъайиди я. Ина кІвалахал акъвазай за ва зи папа къариблудха жуваз кІвал-югъ авуна. Чи веледар тир Мегъамедан 20, Бесирадин 18 яшар хъанва.

Ина лезгийр яшамеш жезвач. Гъавилий чун хизанда сад-садахъ галаз лезгидалди рахазва. ТахъайтІа хайи чІал рикІелай алатун мумкин я. Йиса садра чун КІцІариз - чи хайибурун къилив хъезва. Са ващран къене ватанда хайибурухъ, мукъва-къилийрихъ, лезги чІалахъ, хайи тІебиатдихъ галаз авсиятда дарихвилерни цІигелвилер ракъурда чна. Ахпа мадни Новыномыскдиз хъфида.

И гъилера КІцІарай хкведайла зияран стхади чаз са видео кассета пишкешна, "Ватан рикІе акъурла, килиг", - лагъана.

КІвалив агакьун кумазни, чантаяр гъеле рақларихъ кумаз чун телевизордихъ ацукъна. Экрандай "Лезгинка"дин женгчи аваз чкІайла, чи тІебиатдин иер пипІер вилерикай карагайла, къах хъана чун. "Зи хайи эл"ди чун ширна, гъакІни чахъ руьгъ кутуна, чи хиялар ватандихъ гелкъвена, рикІиз чими лезги макъамри кІвачерик звер кутуна чи.

Ахъа дақларрай вири патариз чкІизвай макъамрин ванцелди къуншияр сад-сад чи кІвализ кІватІ хъана. Чи тІебиат ва инсанар, чи ацукъун-къарагъун акъаз, чи манияр ван къезв хвеша жезвай абуруз.

Гъа йикъалай са варз кван вахтар алатнава. "Зи хайи эл" чи поселокдин рикІ алай мугъмандал элкъенва. Ада кІвал-кІвал экъез агъалийриз лезгийрикай ихтилатзава.

Чаз и фильм арадиз гъайи Седакъет Керимовадиз разивал къалуриз кІанзава. Хайи халкъдал икъван рикІ алай, хайи эл къакъанриз акъудиз алахъзавай адаз Аллагъди нуьсрет гурай.

Азим, Бенура, Мегъамед,
Бесира ГЪАЖИКЪАЙИБОВАР.
Невыномыск шегъер.

UNUDULMUŞ SÖZLERİ TOPLAYAQ

Hörmətli "Samur"! Ana dilinin saflığı və onun daha da inkişaf etdirilməsi ilə

ЧАРАР
"Самур"
e-mail: samur@nm.ru
http://www.samur.info

молдованка.

Я большой любитель лезгинской литературы. У меня в библиотеке много интересного. Все мои книги (на родном языке) я унаследовал от своего отца, который несколько лет тому назад ушел из жизни. Отец очень любил свой язык, дорожил им, эту любовь он смог передать и мне. К сожалению, мои дети не знают лезгинского, у них другие интересы. Раньше я не обращал на это внимания, но с годами мне становится больно оттого, что я и мои дети разговариваем на разных языках. А таких примеров очень много.

Я благодарен коллегам "Самур"а за ту любовь, которую прививает нашим читателям через страницы газеты. Мне иногда мои лезгинские друзья в Москве передают старые номера "Самур"а. Я с трепетом души перечитываю все публикации. Мне особенно нравятся статьи, рассказывающие о проблемах языка.

Скоро я приеду в Баку. Хочу навестить коллектив газеты "Самур". Я решил подарить редакции некоторые издания на лезгинском языке. Все равно кроме меня никто ими не пользуется. Надеюсь, они пригодятся вам. Хочется хоть как-то помочь нашей родной газете. Бахтлу хъурай куьн! Будьте счастливы!

С уважением
Зиядхан МУРАДОВ,
г. Москва.

zələrini irəli sürməli, mübahisələrə son qoymalıdır.

Yaxşı olar ki, konfrans bu ilin sonuna kimi keçirilsin. Burada səsələnəcək ən maraqlı fikirlər qəzet səhifələrinə çıxarılsa yaxşı olar.

Qabil Babayev,
jurnalist.

ЯЗЫК ЗАСОРЕН

Здравствуйте, уважаемая редакция газеты "Самур"! Пишет вам студент Нефтяной Академии Р.Расулов. Прежде всего я хотел бы сказать вам огромное спасибо за ваш замечательный фильм о нашем родном крае "Зи хайи эл". В этом фильме очень впечатляют прекрасные горные пейзажи родного края, а также красивый закадровый текст.

Но основная цель моего к вам письма - это узнать от вас о состоянии лезгинских орфографических словарей.

К великому сожалению, современный лезгинский язык сильно засорен. Наиболее печальная ситуация обстоит с русизмами. В современном лезгинском языке их огромное количество. Русизмы никак не стыкуются с лексиконом лезгинского языка. Поэтому от них надо избавляться в первую очередь. Если же от некоторых русизмов невозможно избавиться из-за неимения соответствующих эквивалентов в лезгинском языке, то я предлагаю в таких случаях русизмы заменять словами из других языков, например, из арабского, фарсидского или турецкого, так как слова из этих языков лучше подходят лезгинскому языку. Но повторяю - заменять необходимо в тех случаях, когда невозможно подобрать лезгинские эквиваленты. Для этой цели было бы очень целесообразно организовать конференцию с участием лезгинских ученых из Дагестана и Азербайджана, филологов, поэтов, писателей, просто интересующихся, посвященную проблемам лезгинского языка, особенно проблеме его лексики.

Рустам РАСУЛОВ.
sharvili@mail.ru

KONFRANS VACİBDİR

Mən "Samur"un daimi oxucusuyam. Dəfələrlə məqalələrim qəzetdə dərc olunub. Heyf ki, sevdiyimiz qəzet indi ayda bir dəfə çıxır. Redaksiyanın maddi çətinliklər içində olduğunu mən yaxşı bilərəm. Qəzet, xüsusilə də etnik qəzet nəşrinin nə qədər ağır zəhmət, böyük xərclər tələb etdiyi peşəkar jurnalist kimi mənə yaxşı tanışdır. Bu mənada "Samur" qəzeti kollektivininin qarşısında baş əyirəm.

Nəçə illərdir qəzetin aparıcı mövzularından biri ləzgi dili və onun qarşısında duran problemlərdir. Doğulub boya-başa çatdığım İsmayılının ləzgi kəndlərində, xüsusilə də Qalacıqda belə qəzetlər əldən-ələ gəzir. Dəfələrlə şahidi olmuşam ki, camaat yığışan yerlərdə kimse ucadan "Samur"u oxuyur, qalanları ona diqqətlə qulaq asır. Ana dilinin şirinliyi, doğmalığı öz işini görür.

"Samur"un dil məsələlərinə həsr olunmuş elmi konfrans keçirmək fikri mənim də ürəyimcədir. Axı ləzgi dili ilə bağlı çoxlu problemlər öz həllini gözləyir. Jurnalistlər, ədəbiyyatçılar, şair və yazıçılar, alimlər bu sahədə fikir və mülahi-

ələqədar qaldırduğunuz məsələlər və konfrans keçirmək niyyətiniz hamımızın ürəyindən oldu. Belə tədbirlər tez-tez keçirilməlidir.

Qəzetin çıxışı ilə əlaqədar konkret təklifim var: Ədəbi dilimizə heç bir ehtiyac olmadan gətirilmiş alınma sözləri dialektlərimizdəki sözlərlə əvəz etməkdən ötrü ucqar dağ kəndlərinə dilçilər-dən, qəzet işçilərindən, tələbələr-dən, doğma dilə son dərəcə maraq göstərən insanlardan ibarət ekspedisiyalar təşkil etmək lazımdır. Axı, həmin kəndlərdə dilin saflığı daha çox qorunur, alınma sözlərə daha az rast gəlinir.

Unudulmuş sözləri topladıqdan sonra onları qəzetdə dərc etmək, hamıya çatdırmaq lazımdır. Bu sahədə ardıcıl iş aparılsa, nəticəsi də yaxşı olar.

İmran ABBASOV,
Bakı şəhəri.

КНИГИ В ПОДАРОК

Дорогая редакция газеты "Самур"! Пишет вам москвич Бакинского происхождения Зиядхан Мурадov. Я инженер-механик, работаю на одном из заводов. У меня семья, трое детей. Жена

ВАЖНЕЕ УЧЕБЫ НЕТ

Здравствуйте, уважаемая редакция! Пишет Вам ваш подписчик Заур Шихбабаев. Хочу поблагодарить вас за выпуск газеты "Самур", понимаю, как в наше время трудно издавать этническую газету без финансовой помощи. У нас - у лезгин, к сожалению, очень много проблем и кроме нас самих, никто их решать не будет. Сегодня, по моему мнению, важнее учебы нет ничего для нашей молодежи. Чтобы стать хорошо образованными, просвещенными, всесторонне развитыми людьми надо учиться, работать над собой. Это поможет нам поглубже узнать свою историю, культуру, обычаи, ценить их, дорожить ими. Я и мои сверстники в Баку имеем проблемы с книгами на лезгинском языке, с книгами о лезгинах, об истории нашего народа. В частности я никак не могу найти "Русско - Лезгинский словарь", или "Лезгинско - русский словарь". Я был бы очень благодарен, если бы вы смогли помочь мне в этом.

Закир Шихбабаев.
zaur69der@rambler.ru

ДУБНЯД КРАР

ТЕЛЕФОНДИН АЛАМАТ

Вад йис инлай вилик Джон Кеннедидин самолет пад хьунин сир гила ашкара хьанва. На лугьумир, самолет мобильный телефонди паднавайди я кван. Самолет пад жез кьуд декьика амаз Кеннедидин папа мобильникдай зенг авуна ва ихьтин кар хьана.

Кьил акьуддай ксари лугьузвайвал, мобильникдин сигналдал неинки гьеччи, гьатта зурба “боинг”арни рекьивай ийизва, гьатта падзава.

МЭР КУДНА

Латин Америкада чиновникриз цийикла жаза гузва. Перуандин са шегьерда мэрдлай нарази тир ва гьавиллай чпин хьел аладарун патал куьчедиз экьечай 15 агьзур кьван касди йифиз шегьердин кьил вичин квалаяй акьудна шалмандай кудна. Ахпа абурру чпи сес гайи депутаттар гатана.

ДЕЛЬФИНРИЗ ХЪЕЛ АТАНА

Плимутда мотор алай катеррин дубнядин чемпионат кьиле тухуз манийвал авур дельфинри гьужетунрив эгечинавай спортсменар инай чукурна. Чемпионат арадал гьайбурувай лагьайтла, хьел квай дельфинрин кьеретдин хура акьвазиз хьанач.

КЪУШАРНИ МАЙМУНАР РАХАЗВА

Африкадин уленар авай гачичлукхра кваллахзавай алмир кьушарни маймунар рахазвайди субутнава. Кьушарни маймунар сад-садан гьавурда хьсандиз аквазва. Гьурчехьан ва я гьаклан инсанар агатиз хьайила, меймунри гьасятда кьушариз хабар гузва ва абурни лув гана арадай акьатзава.

КЪАДИМ НАБАТАТАР

Омандин чилерал виридалайни кьадим заманайрин набататар жагьанва. Нафтладихь кьекъезвай геологри кьиле тухвай кваллахдин нетижанда жагьанвай, чеб кьванциз элкьенвай набататрин ва тумарин яш 425 миллион йисаз барабар я. Цийиз жагьанвай набататри чилел уьмуьр арадал атай тарихдиз цийи жуьреда килигиз тазва.

КВАК ЖАГЪАНВА

Китайда 42 йиса авай са касдин мефтледал гзаф четин операция тухудайла, нейрохирургиз аламатдин шей акуна: адан кьиллай 9 сантиметр яргьивал алай квак жагьана. Малум тирвал, бязи паразитри ивидин дамаррай уьмуьр патал важиблу органриз, гьа жергедай яз, мефтледизни физ жезва. Абурун какаяр инсандин бедендиз паразитри зегьерламинавай тубьрихь галаз кьезва.

Кьубуз хьунивай садбурун гьед квахьда. Чпин яшарив кьан тишир крарихь гелкьез, кьилиз сер янавай саягьдин гьерекатар ийидай са бязи кьубуз ксариз хибри хьанва лугьуда халкьди. Зални дубшуйи жедда гэгь-гэгь гьа ихьтин гьед квахьайбур. И ихтилатни гьабурукрай я.

ШТАТ АВАЧНИ?

- Зун шаир Факир я, жувни Кцарай я, - лагьана гьалчлай юкьуз редакциядиз атай 70 яшарин касди.

- Лап хьсан, вуна фадлай кхьизвани? - жузуна за.

- Фадлай лагьайла, вад варз кьван жеди.

- Бес вун вуч сенятдин сагьиб я?

- Пекер цудай устлар я зун. Вични вижевай устлар. Анжах дердини сенят гадариз мажбурна, закай шаир авуна.

- Вуч дерт я вахь авайди?

- Зун ашукь хьанва.

Сифте аз ибур зарафатдин гафар хьиз хьана. Анжах касди секиндаказ вичин ихтилат давамарзавай:

- Зун вичел ашукь хьанвайди мегьни-марал хьтин, залай 30 яш жаван са дишегьли я. И яшда таб рахан кутугай кар туш. Зун б аялдин буба я, са шумуд хтулни ава захь. Зи паб рагьметдиз фена са йис жеде. Жувахь кьилди вижевай квал-югь аватлани, аялри аз паб гьидай ихтияр гузвач. Гьа икI вад варз я дили-дивана яз, жуван кланидаз шиирар кхьиз за. И шиирар ван хьайитла, дагьлар члалал кьведи, анжах зи веледар члалал кьезвач.

- Кела кван жуван шииррикай сад. Келна касди. Азербайжан члалалди кхьенвай и “шиирар” чпихь са манани авачир гьаклан гафарин квалтал тир. Ада шиир келдайла, гьекь акьатзавай аз. Гьикьван бес я лагьайтлани, шаирди яб телягьиз, келзавай. Эхирни галат хьана акьвазна ам.

- Шаир стха, - лагьана за, - шиир кхьидай кьайда авайди я эхир. Ви шииррихь я мана-метлеб, я кутугай рифмайрни тешпигьар авач. Ибур бегьем шиирар туш.

- Квевай бегьемариз жедачни абур? - жузуна касди.

- Ибур бегьемарна кьилиз акьудиз жедайбур туш. Цийи кьилелай кхьин генани регьят я.

- Ятла кхьихь ман.

- Захь акьван вахт авани?

- Са вахт авай кас жагьуриз жедачни авай?

- Я ахьтин кас жагьуриз жедач завай, яни чахь ахьтин штат авач.

- Ягь, бес им вучтин редакция я, чун хьтинбурун шиирар тухькьурдай штат авачир?

УСАЛ ШИИРАР ТАХЬУРАЙ

Аллагьди рагьмет авурай вун хьтин че-хи шаирдиз Мегьамед Гьади! Жуван гьикьван шиирар са кап фахь маса ганай вуна.

Кесибилин квал чур хьурай. “Самур” газет кеверай акьудун патал чпихь са акьван алакьунар авачир са шумуд касдин шиирар тухькьурна, ктабар арадал гьана, абурукай редакциядиз куьмекар гун тлалабнай чна. Куьмек гуда лагьайбурун арада са кьубзекни авай. Са шумуд йис инлай вилик атанай ам чи редакциядиз. Вичин шииррин дафтар столдал эцигна лагьанай и касди:

- Захь шииррин ктаб чапдай ният ава. Куьне и карда аз куьмек гана кланзава.

Адан дафтарда рикиз хуш са цар кьванни авачир.

- Чан халу, ибур шиирар туш эхир, - лагьана за.

- Абур шиирар туширди азни чизва, амма гьакьидив куьне зи ктаб арадиз гьана кланзава.

Редакциядин буржар фикирда кьуна, разивал гана за. Са шумуд варз алатайла вижевай ктаб арадиз атана. Ам акур куьзекан кефияр кьумбар хьана. Вичин чап хьанвай ктабни кьуна, чаз разивал кьалурна, бахтлу яз хьфена ам.

Са йис алатайла, мад хтана кьубзек. И гьилера ада чав акатайвал кхьенвай маса шиирар вугана.

- И шиирар акI тухькьурна хьи, зи хура са шаирдивайни акьвазиз тахьурай. Имни зи гьакьби.

Мад гьилера кьубзекан тварцелай са шумуд шиир акьудна чна газетдин чинриз. Вичини хуш атана а шииррикай.

Гьа и кардилай гьубьуниз фад-фад кьезвай ам редакциядиз. Садра твар-ван авай са шаирдикай рахшанд авуна лагьана:

- Зал пехил хьанва а кас.

- Куьне вуч лугьузвайди я, чан халу, цудралди ктабар акьатнавай са кас квел пехил жени? - лагьана за.

Гагь-гагь чи сейли шаиррикай ягьанатиз, “гьалатлар хкудзавай” вич члалан

столдал виш доллар пул туна.

Вад виш доллардин харжи тлалабзавай ктаб виш доллардик чапдай акьудиз кланзавай кьубзеказ. Хьфидайла, риклиникай гелаячI тавуна лагьана ада:

- Гила зун гьам и пата, гьамни а пата зурба шаир яз гьисабзава. Зи цийи ктаб вирибуру кьачудайди я. Ам чап авуна маса гайитла, куьне кьазанмишда. Амма куьне кьачур кьазанжидин са пай зиди я. Зи шиирар Стал Сулейманан члаларилай зайифбур тахьуй гьа!

Кьизил балугьдин мах рикел хтана чи.

БЕС АДАЗ КТАБ КЛАНДАЧНИ?

Садра хьубьукь яцу папка кваз са яшула кас атана чи редакциядиз. Чахь галаз ташиш хьана ада лагьана:

- Миресар, им 800 виш чиникай ибарат тир ктаб я. Ина чи хуьруз талукь хкетар кьелемдиз кьачунва. Куь куьмекдалди и квалтал чапдай акьудна кланзава.

Чна сабурдалди кас гьавурда туна хьи, чиди ктабрин чапхана туш, газетдин

редакция я. Чахь я 800 чиникай ибарат ктаб келдай вахт авайди туш, яни ам чапдай акьуддай пулунин такьатар. Чавай вацра садра акьудзавай газет патал пул жагьуриз жезвач.

Чарасузвилляй кьубуз хьырагдин шикил, адан са шумуд хкет чапна чна “Самур”да.

Са шумуд йис алатайла гьа хьырагдин хуьруьвийрикай сада чаз телегь-билегь авуна:

- Куьне вучиз агьсакьалдик хкурна?
- Гьи агьсакьалдик? - мягьтелвилелди жузуна чна.

- Квев 800 виш чиникай ибарат зурба ктаб вуганвай чи хуьруьвдик. Куьне кьедалди адан ктаб чапдай акьуднавач. Са ктаб чапдай акьудун гьакьван четин кар тирни? Суваб паталди хьайитлани а кесибдин ктаб басма авуна кланз тир. Бес адаз ктаб кландачни?..

АЛИМ-ШАИР

Са юкьуз чи сейли алмиркай сад зи кьилив атана. И твар-ван авай алим редакциядиз атунихьди чаз гзаф хьечи хьана. Лезги алимди вичин портфелдай 48 чарчикай ибарат тир са дафтар акьудна столдал туна ва урус члалалди лагьана:

- Им зи поэма я. Са йисан кьене теснифнавайди я за и эсер. Авайвал лугьун, зун хьтин алимар гзаф ава. Анжах урус члалалди яратмишзавай шаирар лезгийрихь са акьван авач. Заз тек лезгийрин ваь, гьакI урусрин поэзияда жуван гел таз кланзава.

Шаир чир хьун патал адан кьве цар келун бес я. За кленкIве са шумуд шиир келна. А шиирра я кутугай метлеб авачир, я риклиз хуш гафарни рифмайр. Гьеле поэма кел тавунмаз шииррин дафтар касдив вахкана за. Мугьман инжиклу хьана:

- ИкI виже кьведач, вуна поэmani кела. Чарасуз поэmani келна, алимдиз лагьана за:

- Куьн хьсан алим тирди виридаз ашкара я. Анжах шиир кхьиз жезвач квевай. И илим куьн паталди туш.

- Бес зи са йисан зегьметар?

- Абур гьаклан, бедгьава зегьметар я. Гадра и дафтар, илимдихь машгул хьухь.

Алимди вилерал кленкIвер алаз гьарайна:

- Куьне вуч лугьузвайди я? Ибур гадар жедай затлар яни? Ийфди-югьди кваллахна арадал гьайи эсерар гьилляй-вилляй вегьиз жени? Чибур икI я ман. Сад-садаз куьмек гуз кландач лезгийриз. Вичихь зун хьтин алим-шаирар хьун халкьдин дамах тушни?

Гена алим гьа и гафар лагьана хьфейди. Зун “шаиррикай” фикир ийиз амазмай. Кьубуз хьийла гзаф лезгийриз шаир жез кланзава. Деклени, чи кьубузбурукай гьа Стал Сулейман хьтин шаирар хьурай. Гьед квахь тавурай абурун.

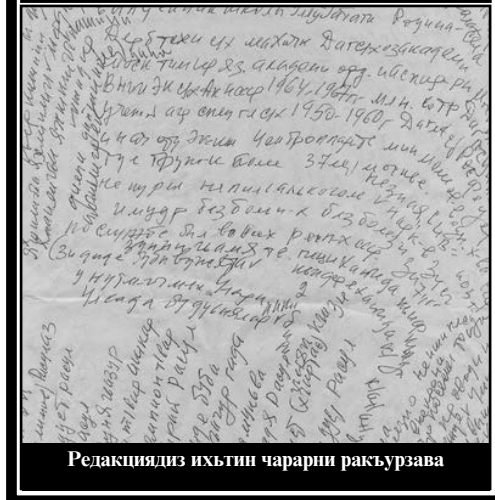
СЕДАКЪЕТ КЕРИМОВА.

Г Ъ Е Д

КВАХЪАЙБУР

— Уьр... уьр... уьр... уьр... уьр...

Редакциядиз ихьтин чарарни ракурзава

алимдай гьисабзавай кьубзек.

Садра захь галазни кьуру гьубжет кьуна кьубзек.

- Заз вун критика ийиз кланзава.

- Ая ман, я халу. Вуна критика ийизвай-бурулай зун артух яни?

- А вуна кхьенвай ктаб ава гьа... “Кьайи рагь”. Зун адан тварцихь галаз рази туш. Рагь кьайи жени мегер? Рагь яд яни кьайи жез?

Зун а кас гьавурда тваз алахьна хьи, им за яратмишнавай образрихь галаз авсиятда ктабдиз ганвай твар я. Образдикай, образный гафарикай са чирвални авачир кьубзек зи гафарихь яб акална лагьана:

- За ктабдиз “Чими рагь” твар гудай...

И мукьвара мад гьилера илифна кьубуз “шаир” редакциядиз. Адаз цийи ктаб акьудиз кланзавай.

- Цийи ктабда ихьтин шиирар гьатна кланзава: “Шарвили”, “Зи лезги халкь”, “Азербайжан”, “Дагьустан”, - лагьана

ПЕСТРЫЙ МИР

ПРИВЕТ С ТОГО СВЕТА

На пшеничном поле в британском Уилтшире появилось очередное послание от инопланетных цивилизаций. Впрочем, к ним здесь уже привыкли. На днях местные жители получили возможность полюбоваться огромным изображением египетской мозаики с символами, похожими на календарь индейцев майя, предвещающими в 2012 году конец света. Такого гигантского и сложного изображения в Англии еще не видели. Причем вечером мозаики еще не было. Обнаружили ее ранним утром в сотне метров от древнего захоронения эпохи неолита, на котором постоянно видят призрачную фигуру в белом одеянии в сопровождении белой собаки с красными ушами.

В Уилтшир сейчас едут толпы любопытствующей публики. По мнению экспертов, чтобы сотворить такое, понадобилось бы несколько дней, а не одна короткая ночь.

Цивилизация майя, которая решила напомнить о себе, оставила нам затерянные в джунглях и пустынях грандиозные пирамиды и города, уникальную письменность и еще много неразгаданных тайн. Составленный майя календарь завершается в 2012 году, после которого наше мироздание просто перестанет существовать.

ЦИВИЛИЗАЦИЯ НЕСЕТ ЗАРАЗУ

В южноамериканских джунглях найдено еще одно племя индейцев, никогда не общавшихся с цивилизованным миром. Их выжили из родных мест в Парагвае бульдозеры, начавшие крушить деревья. Индейцы умоляют оставить их в покое и дать им жить так как они привыкли.

Сначала они приняли бульдозеры за огромных животных и подумали, что те пришли, чтобы их съест. Индейцы пугаются белых людей и не нуждаются в достижениях цивилизации. При тропическом климате им не нужна одежда, а кругом полно всякой еды. Они охотятся на обезьян и свиней, а на своих маленьких огородах выращивают бобы и зерновые культуры. До сих пор они используют каменные орудия, но иногда им попадаются куски железа, брошенного в джунглях как металлолом. Индейцы также очень боятся христианских миссионеров, имеющих обыкновение заражать их гриппом и разными простудными инфекциями. По приблизительным данным, сейчас в бассейне Амазонки живут около 50 индейских племен, не имеющих никаких контактов с цивилизацией белых людей.

КАВКАЗСКИЙ ХАРАКТЕР

Одна из героинь афинской Олимпиады - Елена Исинбаева в отличие от многих других чемпионов была готова день и ночь общаться с прессой и делиться своей радостью от победы и установленного ею в Афинах очередного ее мирового рекорда. Она поражала своей явно не растроченной на Игры энергией и, совершая круг почта, кричала на весь стадион: "Я - чемпионка!" Нужно отметить, что сама Елена считает, что свой жизнелюбивый характер она унаследовала от родителей, ее мать - русская, а отец - табасаран, выходец из Дагестана. Именно от папы, как говорит Исинбаева, она переняла его дружелюбный нрав. Впрочем, одновременно она проявляет и практичность, считая, что заработанные в спорте немалые деньги не должны лежать без дела, а лучше их вложить в какой-нибудь бизнес.

ЧАСТНАЯ РАКЕТА

Впервые частный пилотируемый корабль со сверхзвуковой скоростью поднялся в небо Калифорнии на высоту 64 километра. Скоростной космический аппарат под названием "Спейсшип 1" создал энтузиаст авиакосмической техники американец Берт Рутан, который надеется получить приз в 10 миллионов долларов, учрежденный для частных компаний, чей космический корабль за две недели совершит 2 полета к границе космического пространства, находящейся на высоте около 100 километров. Рутан ближе всех подошел к заветной цели.

"Спейсшип-1" управлял только пилот, хотя на корабле предусмотрены места для нескольких пассажиров. В случае успешного завершения испытаний можно будет говорить о начале новой эры пилотируемых полетов, когда частные компании смогут осуществлять сверхскоростные полеты в самые разные точки планеты.

Кроме Рутана над созданием аналогичных аппаратов работают 25 команд в разных странах. Таким образом, в ближайшем будущем, возможно, появится рынок по предоставлению услуг для космического туризма.

КЦАРИН ХУЪРУЪН МАЙИШАТДИН КОЛОНИЯ 1898-1903 -ЙИСАР

Император III Александрн тIварунихъ галай Бакудин ксарин гимназиядиз махсус и колония хуъруън майишатдин рекъяй къазанмишай агалкъунралди вири Къафкъаздиз сейли хъанай.

Виш йис инлай вилкан архивдин материалрай, гьакI а чIаварин са бязи газетрин ва Бакудин гимназия паталди басма авур кIватIалрин чинриз акъагай макъалайрай акъазвайвал, колония КЦIара тешкил хъун дуьшуьшдин кар тушир. Колонияда кIвалахай ва адаз куьмек гайи ксарикай сада - К.А.Шапошникова и карханадикай авур кьейдера вичин фикир икI ачухарнава: "Шумуд йис я КЦIара император III Александрн тIварунихъ

ШИКИЛДА: Цийи багъ кутан патал гъазурвилер акъазва.

галай Бакудин ксарин гимназиядин хуъруън майишатдин колония кардик кваз. И йисара чкадин агъалийри чаз колония кIвачел ахъбалдарун патал куьмекар гана. Веки килихралди, гъахъ ва дуьзвал вине къуналди тафаватлу жезвай и кьегъвал инсанрихъ галаз санал яшамиш хъун рикIиз хуш я. Лезгий рикI ва гъил ахъабур тирвилей чи кIвалахарни вилик физвай. Цийи сортарин кьелемлух арадиз гъидайла, чна чкадин багъманчийрин куьмекдикай менфят къачузвай. Гъам инсанрин рафтарвилериз, гъамни чилерин мублагъвилез килгна ина хуъруън майишатдин колония арадиз гъун кутугай кар хъанвай.

Чкадин агъалийрин гъакъиндай ихтин гафар гимнастрин кьейдерани дуьшуьш жезва. VI синифда кIелзавай Бедел Гъажиева кхъенай: "КЦIар вацунни Лакар хуъруън арада чна пунаяр туькIуьрна. Мугъмандал рикI алай дагъвийри тарарин кIанник, чна фу незвай чкадал жуьреба-жуьре рангарин халичаяр экIяйнавай. Фу тIуьрдалай гъуьбуьниз къайгъудар дагъвийрихъ галаз санал шикилар ягъун чи рикIай хъана..."

...Кузуна чун чпин иер милли пекер алукинавай лезгийри юкьва туна. Садбуру чими пекер алачиз, гьакI чухваяр алукинавай. Амма гъар са дагъвидин юкьва гимшидин къакъара тунвай хенжел авай. Чаз регъбервал гузвай касди дагъвийрин икъван оригинал, адетдин тушир группадин шикил ягъун кьелна. Абурун чахъ галаз рафтарвилер рикIиз хушбуру тир..." (Ежегодник сельско-хозяйственной колонии при бакинской Императора III мужской гимназии. N2. Москва, 1902. ч. 72-74).

Акъазвайвал, чилерин мублагъвал ва инсанрин рафтарвилер КЦIара арадал гъайи хуъруън майишатдин колония вилик финин къилин шартIар тир. Са шумуд йисан кьене колонияди хуъруън майишатдин рекъяй лугъуз тежедай къван чехи агалкъунар къазанмишна ва ам вири Къафкъаздиз сейли хъана. Санлай колонияди КЦIара ичерин, чуьхверрин, пинийрин ва маса майвайрин цийи багълар кутуниз таъсир авуна ва ина шумудни са генг багълар арадиз атана. Сифте яз КЦIара маса уьлквейрай гъанвай ичерин ва чуьхверрин, куьлуь емишрин цийи сортар пайда хъана.

Хуъруън майишатдин, гьакI багълар кутунин рекъяй колонияди кьиле тухвай кIвалахрикай гимназиядиз талукъарнавай кIватIалди икI кхъенай: "Гатун чими варцара кьелемар кьурагъвилай хуьн патал цийи къанавар акъудна... 1900-йисан гатун цийи багъдиз ругудра яд гана. ЯтIани Варшавадай гъанвай гъаф кьелемар терг хъана..."

1900-йисан зулуз цийи багъ кутаз башламишна. Багъ Гошадин системалди кутузвай. Тарарин жергейрин араяр 15 аршин тир.

1901-йисан гатфариз кьве десятинда

213 къван кьелемар цана. Ина жуьреба-жуьре ичерин сортар авай. 16 къван хуьтун сортар цана: пахладиз ухшар ичер, Бордорф, Бисмарк, регъимлу лежбер, Графенштейн, Робстонан Пипин, инглис Пипин, хуьтIуьз яру Париен, мичи яру Кузино, Бауманан ренет, Орлеандин ренет, Касселдин ренет, Лансберг, ананас ичер, Синол, Коксан ренет.

Зулун сортар 5 цана: антоновка, Александр, Титовка, Абердин ренет.

Гатун сортар 4 цана: лацу ичер, яру тавдинбуру, Харламов, фад жедай Гервист.

Ибурулай гъейри ичерин мад 10, чуьхверрин 12, шурван пинийрин 11, хугун 17 сорт цана. Санлай кьве десятинда 494 тар ва 250-далай виниз куьлуь емишрин валар цана. ГъакIни анжах чуьхверрин сортарикай ибарат тир мад са багъ кутуна.

Багълар кутан патал кьелемар Варшавадай, Киевдай, Смирноко сорт Киев губерниядай, маса сорберниядай, маса губерниядай, Идалай гъейри 1900-йисуз Тер ва Дагъустан вилайтра

Гъукуматдин эменни идара ийизвай идарадин регъберди гъукуматдин кьелемлухдай ичерин 100 ва чуьхверрин 50 тар гъана." (Винидихъ къалурай чешме, ч. 135.)

Архивдин материалрай акъазвайвал, а

тар Армавирдай гъизвай. Идалай гъейри 1900-йисуз Тер ва Дагъустан вилайтра

Гъукуматдин эменни идара ийизвай идарадин регъберди гъукуматдин кьелемлухдай ичерин 100 ва чуьхверрин 50 тар гъана." (Винидихъ къалурай чешме, ч. 135.)

Архивдин материалрай акъазвайвал, а

ШИКИЛДА: КIвалин къушар хуьзвай чка.

йисара КЦIарин багълара гъам чкадин, гъамни кьерехдай гъанвай ичерин 80-далай виниз, чуьхверрин 50, хугун 30, пинийрин 30-далай виниз, шурван пинийрин 18, куьлуь емишрин 40 къван сортар авай. Са гафуналди, виш йис инлай

вилек КЦIар майвайрин сортарин, гьакIни кьериз-кьериз жедай сортарин музейдиз элкъвенвай.

Къафкъаздин са вилайтдани санлай майвайрин икъван сортар авачир. Гъа икI, гьелени Къуба патан багъларин ярашух тир ренет, пипин, антоновка, апорт, лансберг, симиренко, гатун лацу ва яру тавдин ичер ва шумудни са чуьхверрин сортар сифте яз КЦIарин багълара цанай ва инай вири Азербайджандизни Дагъустандиз чкIанай.

Хуъруън майишатдин колонияди сифте яз КЦIара набататар хуьтIуьз чими гъавада цан ва хуьн патал шуьседин кьав алай чими чкаяр туькIуьрна. И кар себеб яз КЦIарин чимиханайра хуьтIуьзни афнияр, помидотар, чичлегар, некъияр ва къацу набататар жезвай. Чимиханайра тарар чуру тазунал илигнавай кьелемарин куьмекдалди артухарзавай. Сифте яз КЦIарин чимиханайра халичадин гъалар рангунал вегъин патал герек тир набататарни цана ва и кар себеб яз чиличаживилин сенят мадни вилик фена.

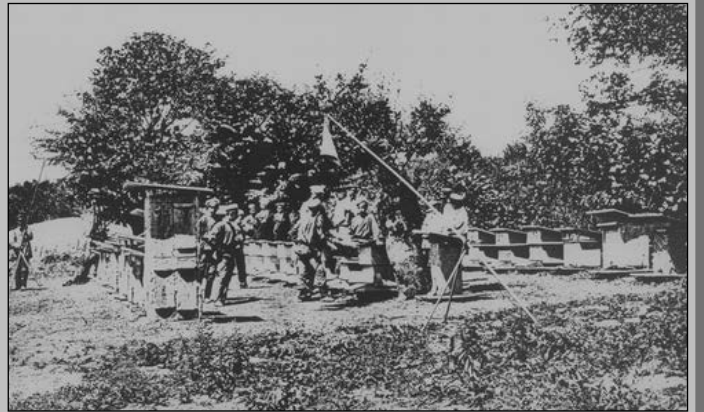
Са шумуд миллетдин векилкай ибарат тир колониядин коллективди мад са алакатдин кIвалах кьилиз акъудна. Къафкъазда сифте яз КЦIарин чимиханайра чуьхверин бахчаяр арадиз гъана. АхIа гъавадал, са шумуд десятинда ихтин бахчаяр кутуна. 1901-йисуз абурун шикилар ягъана Москвадин журналра чап авур И.Н.Кушнерева кьейд авурвал, КЦIарин бахчайра 300 жуьредилай виниз "лугъуз тежедай къван иер ва зериф" чуьквер авай. Са анжах марвард чуьхверин жуьреяр 60-далай виниз тир. Инай урус пачагъдин дараматда кьиле феийи мярекатар патал са шумудра чуьквер тухванай. Гагъ-гагъ Варшавадайни Киевдай гъизвай ичин ва чуьхверин кьелемар КЦIарин чуьхверихъ дегишардай.

Винидихъ тIвар кьур, 1902-йисуз Москвада чап хъайи кIватIалди КЦIарин чимиханаяр гъи саягъда, гъи уьлкмеда ва гъихтин материалрикай раснавайтIа гегъеншидиз кхъенва. Гъар са чимихандин яргъвал 12 аршин, гъяркъуьвал 4 аршинни зур тир. Абурун цлар пипин тахтайрив гутунвай. 83 кIарасдин устIарди ва 57 фяледи пуд вапран кьене 20 чимихана эцигна колониядиз вахканай. КIарасдин устIардин чIехи пай лезгийр тир.

Чкадин эцигунин материалрикай кIвалин къушариз демекар эцигдайлани гегъеншидиз менфят къачузвай. Ихтин демекар гъакIан накъвад кирпичрикай эцигъавай ва абурун къав битав самарин цуьлерив кIевирзавай. Демекар кьве гъавадинбуру тир. Виридалайни чIехи демекдин яргъвал 23 аршиндив, гъяркъуьвал 7 аршиндив агакъзавай. КIанин утагъар пуд кадал пайнавай. Уьрдекар ва къазар хуьн патал 6 аршин яргъвилдин утагъар, верчер хуьн патал 11 аршиндин яргъвилдин утагъ чара авунвай. Кьилел кьве утагъ алай ва ина циллибар патал пич тунвай. 750 кв. сажиндин чIехи гъагъдиз кьве патазни сувагъ ганвай тIвалин чеперар туькIуьрнавай ва къушар сагъламдиз чIехи хуьн патал къулай шартIар яратмишнавай. Ина 100 агъзур къван уьрдекар, къазар ва верчер хуьзвай.

Гъа инал лагъана кIанда хь, виш йис инлай вилик КЦIара багъманчивал, чимиханайрикай менфят къачун, къушчивал вилик тухунин рекъяй гъихтин тежриба хъанатIа чирун патал 1900-1902-йисара Москвада басма хъайи кIватIалар вижевай чешмеяр я. Хуъруън майишатдин рекъяй колонияди къазанмишай агалкъунар себеб яз майваяр, къушарин як ва маса недай-хъавадай затIар акъван бул хъанвай хь, Къафкъазда КЦIарин базар виридалайни ужуж тир.

КЦIарин хуъруън майишатдин колониядиз пулуни такъатралди куьмек гайи муьжуьд касдикай сада - Садикъ Закиева

ШИКИЛДА: Чижер хуьзвай чка.

лагъайвал, "агалкъунрик чкадин агъалийри, зегъметдал рикI алай лезгийри чIехи пай кутунай." Хуъруън майишат вилик тухун патал КЦIарин агъалийрихъ кьени гъаф мумкинвилер ава. А мумкинвилерикай анжах бубайри хьиз зегъмет чуьгуртIа, гъакъисагъвилелди кIвалахайтIа, менфят къачуз жеда.

Муьзеффер МЕЛИКМАМЕДОВ.

Ж Е Г Ь И Л А Р

ЭЛИНАДИ ГАЙИ ГАФ КЪИЛИЗ АКЪУДНА

Алай йисан августдин вацра АСШ-дин Миссури штатдин Сент Луиз шегьердин Вашингтон Университетдин социологиядин факультетда магистратура акъалтарна Бакудиз хтай Элина Фарманова агалкъунар авай, гайи гаф кьилдиз акъуддай лезги руш я. 1997-йисуз Н.Тусидин твару-

нихъ галай Азербайжандин Педагогикадин Институтдин географиядин ва туризмдин факультет тафаватлувилелди акъалтарай Элинадиз Келун давамар хъийиз кланзавай. И ниятдалди ада Келунин программаяр киле тухузвай фондари хъ галаз ара датлана алакьа хуьзвай. Эхирни 2002-йисуз вири имтагъанрай акъатна грант къазанмишай адахъ Жорж Соросан Фондуни тешиклнавай Ачух Жемият Институтдин спонсорвилелди Америкада Келдай мумкинвал хъана.

- Им зун паталди рикелай алат тийир, гафралди тесниф тежер маракълу ва гереклу тежриба хъана, - лагъана Элинади ва Америкада вичи къачур чирвилерикай чаз суьгьбетна. Вичиз социология, психология, психатрия, политика хътин предметар дериндай чирун несиб хъайиди малумарна ада.

- Америкадин Садхъанвай Штатрин социальный политика са акъван чешнелу туш, ина вири крар гуьнгуьна авач. Анжах гзаф уьлквейрилай тафаватлу яз ина вахтунив гекъигайла, политика даим динамикада ава, дегиш жезва. И политикади инсанрин дуланажагъ мадни хъсанарунихъ ялзва.

Элинади гьакI Вашингтон университетдин медицинадин факультетди киле тухузвай илимдин ахтармишунрани иштиракна. Алкоголдинни наркотикрин таъсирдик кваз психика чур хъанвай инсанрин организмда киле физвай процессар чирунин ва абур сагъарунин рекъай Америкадин алмирин тежриба мукъуфалди чириз алахъай Элинадиз гила Бакуда и чирвилерикай менфят къачуз кланзава.

САМИРА НЬЮ-ЙОРКДАЙ ЖАВАБ ВИЛИВ ХУЪЗВА

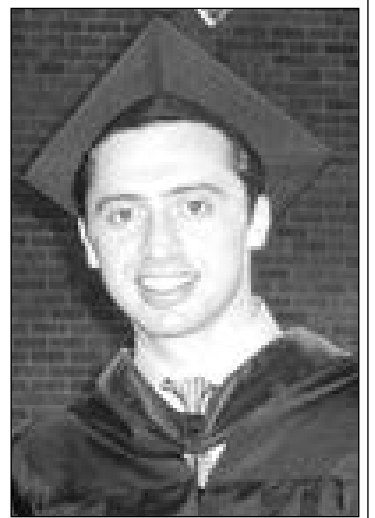
Америкадин Садхъанвай Штатра Келун гзаф жегьилрин мурад я, вучиз лагъайтIа алай вахтунда дубнядин илимдин меркездиз элкьвенва и уьлкве. Америкада жуван чирвилер артухарун зи мурад тир, - лагъана чи редакциядин мугъман Самир Къасумов суьгьбетдив эгечIна.

2002-йисуз Бакудин Гьукуматдин Университетдин юридический факультетдин магистратура куьтягъайдалай къулухъ зун са фирмада кIалахал акъвазна. Анжах аз илимдин рекъай жуван чирвилер артухариз кланзавай. Гъавилай за Америкадин Edmund S.Muskie программада иштиракна. АСШ-дин ACCELS ва Open Society Institut тешиклатрин и программади аз са йисуз Сизл шегьердин Вашингтон Университетдин юридический факультетдин магистратурада Келдай мумкинвал гана.

И университет дубнядин виридалайни девлетлу инсанрикай тир машгур юрист ва компьютерный техникадин миллионер Билл Гейтса хуси такъатралди вичин буба Уильям Гейтсан хатурдай ачухарнавайди я. Къве Гейтсахъ галазни таниш хъана зун.

Авайвал лагъайтIа, 36 агъзур студентди келзавай, 5 агъзурдав агакьна профессорри ва муаллими тарсар гузвай и университетда Азербайжандин векил тек са зун тир. Ина дубнядин машгур алмир лекцияр келзава. Заз тарс гайи къве профессордин - Джейн Винан ва Ричард Каммертонан тIварар кьилди кьанзава. Абурун тарсарай гзаф затIар къатIунна за.

Америкада Келай са йисан къене зи дубнякъатIунарни дегиш хъана. Ватандихъ цигел яз, хайи чили вичихъ ялиз яргъалухра хайи халкъдал дамах ийиз Гьиссерал звал къез хъана зун. Лезгивилин дад, гъуьм, тIям

квачиз къазанмишай агалкъунар куьз герек я?

Дубня Америкадай са масакIа аквада. Дагъдин къакъан кукIушрилай аскIанриз вил вегъей хъиз жеда ваз. Америкади неинки илим, гьакIни дубня чирда ваз. За фагъумзавайвал, лезги жегьилри - илимдал рикI алай, чпихъ мумкинвилер авай вирибуру Америкадин университетра келнайтIа, хупI хъсан тир. Чи вилик-кьилик квай са къадар жегьилри ачухарнавай рехъ шегьредиз элкьуьрна кланзава.

Редакциядай: Самир Къасумов Америкада Келун тамарай гуьгьуьнин са вацран къене Вашингтон шегьерда Азербайжандин консульствода практикадив эгечIна. Ада гьакIни Нью-Йоркдин Векилрин Коллегиядиз 25 предметдай имтагъанар гана. Гила ада жаваб вилив хуьзва. Нетижа хъсанди хъайитIа, жегьил юрист Самир Къасумов Нью-Йорк штатдин векилрин коллегиядин узви жеда.

ПОЛЬШАВИ ПЕТРА ЧИ ЧАЛ КIАНАРЗАВА

Дубнядин жуьребажуьре уьлквейра лезги чIал илимдин рекъай чириз алахъзавай пешекаррин сан къвердавай пара жезва. Им чи редакциядиз къезвай чарари, гьакI лезги сайтара дубшуьш жезвай хабарри мад гилера тестикъарзава. Ихътин пешекаррикай садан гьакъиндай алатай йисуз "Самур" дин жегьил дустварикай тир Самир Къасумова малумат ганай. Польшадай тир Петр Козловскидихъ галаз Internet-да таниш хъана, вичи адаз лезгидалди чарар кхъизвайди, П.Козловскидихъ Азербайжандин лезгийрихъ галаз таниш хъунин ният авайиди баянарнай чаз ада.

Ингъе са шумуд югъ инлай вилик Самир вичин дуст Петр Козловски ва адан свас Катаржина Державскаяни галаз редакциядиз атана.

1980-йисуз Варшавада дидедиз хъайи Петра алатай йисуз Варшава университетдин неофилология факультет акъалтарна. Ориенталистика илимдиз чIехи маракъ къалурзавай Петр университетдин иранистика кафедрани магистр я. Вичихъ чIехи алакьунар авай жегьилдиз поляк, урус, ингилис, италян, фарс, серб, румын, мажар, фин, туьрк, гуржи, эрмени чIалар хъсандиз чиди. Лезги чIалал лагъайтIа, адан генани рикI ала ва гъавилай ада чи чIал мадни дериндай чирзава. Петран сайтиниз гъахъайтIа, (www.geocities.com/lezgian) гзаф маракълу малуматрал дубшуьш жеда куьн. Вичи туькIуьрнавай, 1500 гафуникай ибарат ингилис чIаланни лез-

ги чIалан гафарган, гьакI ингилис чIалаз элкьуьрнавай Касбубадикай хкетарни лезги мискIалар гъакъарнава ада и сайтина. Идалай гьейри лезгийриз талукъ азим малуматарни ава адан сайтина.

- Петр, вун лезги чIал илимдин рекъай чирунив гьикI хъана эгечIнавайди я? Чи суалдиз муьгьманди икI жаваб вугана:

- Зун иранист я. Фарс чIалай гафар къачунвай вири чIалар зун паталди маракълу я. А чIаларик Къафкъаздин чIаларни акатзава. Инин чIалари зун гъамиша чпихъ ялайди я. Зи уьлкведа - Польшада Къафкъаздин чIалар са акъван чирнавач. Иллаки Дагъустандин чIаларин винел чи алмир эсиллагъ кIвалахнавач. Гъавилай за Польшадин чIалан илим паталди гереклу тир цIийи темадин винел кIвалахун къетIна. Зи темадин тIвар "Фарс чIалан лезги чIалан лексикадиз таъсир" я. Тема за дубшуьшдай хкъягъайди туш. Дагъ-

устандин халкъарин чIалариз атанвай вишералди фарс гафари зун и кардив агудна. Лезги чIалан группадик акатзавай арчи, будугъ, табасаран чIаларани ихътин гафар авайди чир хъайила, за мадни рикI алаз кIвалахдик кьил кутуна. За гьакIни Къубадин чувудрин ва татрин чIалариз лезги чIалай фенвай гафар тупIалай ийизва.

- Азербайжанда вуна гъи саягъда кIвалахда? И карда ваз ни куьмек гуда?

- Куьмек гуда лагъана гаф гайи лезги жегьилриз и кьилий разивал къалуриз кланзава аз. Зи ният Къуба патан лезги диалект хъсандиз чирна, адакай кхъин я. Зун Къубадин, КIларин ва Хачмазин хуьрера жервал я. Жематрихъ галаз суьгьбетар авуна абурун ванер магнитофондиз кхъин, ахпа лингвистикадин анализ киле тухун я зи мурад. Унейзат Мейлановади, Мегъамед Гъажиева, Шемседдин Саадиева ва маса лезги алмир Къуба нугъатдикай кхъенвай кIвалахар за дикъетдивди келнава. Гила аз жуваз и рекъай ахтармишунар киле тухуз кланзава. И карда аз Катаржининди куьмек гуда. Катаржина филолог я ва фильмовед хъизни за адан куьмекдикай менфят къачуда.

Пакад юкъуз Петр КIлариз рекъе гатна. КIларай хтайдалай къулухъ са вацран къене вичи киле тухвана кланзавай кIвалахрикай "Самур"дин келдайбурни хабардар ийида лагъана гаф гана ада.

ЛЕЙЛАДИ КАМАР КЪЕТИДАКАЗ ВЕГЪИЗВА

Алай йисуз чи республикада 600-далай виниз балл кIватIна институтриз къабул хъайи жегьилар тIимил хъанач. 650-далай виниз балл кIватIайбуруз гьукуматдин патай махус стипендия гудай ниятарни ава.

И жегьилрин арада са лезгини ава: Сафарова Лейла Къабилян руш. 1986-йисуз Бакуда дидедиз хъайи ада 95-нумрадин юкъван мектеб акъалтарна. 2002-йисуз Лейлади Конституциядиз талукъарнавай райондин олимпиадада I чка къунай. Вири тарсарай агалкъунар къазанмишай Лейладин тарихдални ингилис чIалал иллаки рикI алай. Дидебубади адаз тарихдинни географиядин тарсарай кьилди муаллимин куьмекдалди гъазур хун меслят къалурнай. Анжах муаллимин савадлувилдин дережа агъуз тирвилай Лейла имтагъанриз текдаказ гъазур хъана.

III группадин имтагъанрай 651 балл кIватIай Лейла Бакудин Гьукуматдин Университетдин международное право факультетдиз къабул хъана.

- Зи мурад гележегда республикадай къецепата жуван Келун давамарун я, - лагъана чаз Лейлади. Акъван къетИндаказ лагъана хъи, адан чIалахъ тахъун мумкин туш. Ваз агалкъунар тIалабзава чна, Лейла!

ХƏВƏRLƏR

GLOBAL İSTİLƏŞMƏDƏN NARAHAHLIQ

Britaniyanın baş naziri Toni Bleyer bəyan edib ki, atmosfərə qaz tullantılarını azaltmaq üçün fəallıq göstərmək vacibdir. Əks təqdirdə dünya fəlakətli nəticələrə üzləşə bilər.

Biznes və sənaye xidmətlərinə müraciətində T.Bleyer deyib ki, Britaniya qalan ölkələrə nümunə olmalıdır. Onun sözlərinə görə global istiləşmənin nəticələri elə ciddidir ki, bu, bəşəriyyətin mövcudluğuna qorxu törədə bilər.

BƏSTƏKARIN 200 YENİ MAHNISI

Mahnıları dillər əzbəri olan Ələkbər Tağıyevin şəxsi arxivindən onun bu vaxtadək səsənməmiş 200 mahnısı tapılıb. Bu barədə mərhum sənətkarın oğlu Xəlil Tağıyev məlumat verib. O, deyib: "Atam not bilmədiyi üçün mahnılarını pianoda ifa edib kasetə yazdırırdı. Mən onun arxivini səlhiyəyə salanda təsadüfən bu kasetləri tapdım".

Mahnıların əksəriyyətinə tərtibat verildiyini söyləyən X.Tağıyev onların oxunmaq üçün Nisə Qasımova və başqa müğənnilərə veriləcəyini bildirmişdir.

HƏRBİCİLƏRƏ DİQQƏT ARTIRILACAQ

Milli Məclisin müvafiq komissiyasında "Hərbi xidmətkeçmə haqqında" Əsasnaməyə əlavələr edilməsi haqqında" qanun layihəsi müzakirə olunub. Layihədə ehtiyatda olan və istefaya buraxılıb, azı 15 təqvim ili hərbi xidmət keçmiş zabit, gizir və miçmanlara fərdi ev tikmək üçün bələdiyyələrdən pulsuz torpaq sahəsinin verilməsi nəzərdə tutulur. Layihə Milli Məclisin müzakirəsinə çıxarılacaqdır.

АГАЛКЪУНАР ХЪУРАЙ, КВЕЗ!

КцIар шегьердин юкьван мектебар аьалтIарнавай, имтаьанар кьадайла гьар сада 600-дав агакьна балл кIватIнавай и жегьилар Азербайжандин жуьреба-жуьре институтриз кьабул хьанва. 2-нумрадин урус мектеб кьутьгьай и пуд руш - Сабина Мевланова (чапла патай), Гюльнара Байрамова ва Зарина Гьажимурадова Азербайжандин Медицинадин Университетдиз гьаьхнава.

Юкьван мектебда абурухь галаз санал кIелай Эльдар Багьишов (чапла патай) Кьафкьаз Университетдиз, Роман Балаев Экономикадин Университетдиз кьабул хьанва. 3-нумрадин мектеб кьутьгьай Самир Сафарова Медицинадин Университетда, Нуреддин Нуреддинова Гьукумат-

ЛЕЗГИНЫ В КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ МОСКВЫ

18 сентября в Московском доме национальностей состоялся круглый стол на тему: "Лезгины в культурной жизни Москвы". Мероприятие было организовано Лезгинским Благотворительным Фондом, вел его академик Гусейнов А.А. Было рассказано о деятельности в культурно-образовательной части и функционировании общественных организаций лезгин в городе Москве.

На круглый стол в качестве участников и гостей были приглашены деятели науки, культуры и искусства, предприниматели, студенчество.

ГАФАЛАГ

гатIкIун - яна авадрун (таралай майвар)
кичегь - кьилин кIукI
кьакьарай акьудун - кьецIиларун
сижиф - кьерехдин цIар, зул
агалхьун - гьуьргьуь хьун
йиртих - кIвал-югь авачиз, кIвалах тийиз
чуьллера гьатнавайди
керкетI - кIарасдин атIай клус
тиргь ягьун - мез-гьвел ягьун, алахьун
элкьвей - овал
пай атIай - бедбахт
гацум хьун - кIарас хьиз хьун
куручI - саран як (десна)
кьуларбан - кIвалаяй экьечI тийирди

"ХƏZƏRİN İNCİ ÇİÇƏKLƏRİ"

Bu qeyri-adi dekorativ-tətbiqi sənət sərgisinin sorəği Qazaxistana da çatdı.

Son illər Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin Xalq Təhsili Muzeyi keçirdiyi maraqlı və rəngarəng tədbirləri

Şəkildə: Anar Qasimov.

ilə nəinki ölkəmizin, həmçinin MDB ölkələri kütləvi informasiya vasitələrinin də diqqətini cəlb edir. Burada tanınmış alim-pedaqoqların yubileylərinin, respublikanın görkəmli adamları ilə görüşlərin, müxtəlif disputların, kitab təqdimatı mərasimlərinin, müsabiqələrin, məktəblilərin əl işlərinə baxışların və sərğilərin keçirilməsi ənənəvi şəkli alıb.

Sentyabrın sonunadək davam edəcək "Xəzərin inci çiçəkləri" adlı qeyri-adi dekora-

tiv-tətbiqi sənət sərgisinin açılışı muzeyin həyatında əlamətdar hadisəyə çevrildi. Tədbirdə Azərbaycan Mədəniyyət fondunun məsul işçiləri, Rəsm Qalereyasının əməkdaşları, Azərbaycan Dövlət Televiziyasının və müxtəlif

Şəkildə: Leyla və Arzu Abdullayevalar.

mətbuat orqanlarının nümayəndələri, Bakının ayrı-ayrı məktəblərindən gəlmiş şagirdlər, müəllimlər, həmçinin valideynlər iştirak edirdilər.

Muzeyin direktor əvəzi Lələ Bayramovanın qeyd etdiyi kimi, insanlara doğma torpağımızın tərəvətini, əsrarəngiz gözəlliklərini bəxş

edən, duyğulara qol-qanad verən bu gözəl sərgi uzun müddət yaddaşlarda iz qoyacaq. Çünki qeyri-adi materialardan - balıqqulağından və digər təbii vasitələrdən hazırlanmış gül dəstələri təzəcə bağçadan dərilmiş zərif, ətirli çiçəklərin toplusu kimi canlı idi. Ürəkəcan pannolar, müxtəlif fiqurlar göz oxşayırdı.

Bu gözəlliklərin müəllifləri

Əl işlərinin nümunələri

muzeyin aparıcı elmi işçisi Sitərə Şabanovanın rəhbərlik etdiyi dərnəyin üzvləri - 214 sayılı məktəbin şagirdləri Leyla və Şəhla Abdullayeva bacıları, Valeriya Kotova, 145 sayılı məktəbin şagirdləri Arzu və

Leyla Alquliyeva bacıları, Qubadlı rayonunun 3 sayılı Xanlıq kənd orta məktəbin şagirdi Anar Qasimov və başqalarıdır. Onlar indiyədək bir neçə müsabiqədə iştirak etmiş, fəxri fərmanlara və diplomlara layiq görülmüşlər.

Respublika televiziya-sında sərgi ilə bağlı maraqlı süjet göstərilmiş, bir sıra mətbuat orqanlarında məqalələr dərc olunmuşdur. Bu günlərdə Qazaxis-

tan televiziya-sının çəkiliş qrupu Bakıya gələrək, sərgidən xüsusi veriliş hazırlamışdır.

Gülxar GÜLİYƏVA.

ТАНЦУЕМ "ЛЕЗГИНКУ"

Школа танцев, организованная редакцией газеты "Самур", возобновляет свою работу 2 октября.

Занятия будут проходить в двух группах: любительской и профессиональной. Заявки принимаются.

тел: 432-92-17.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Фирме требуются девушка и парень со знаниями азербайджанского, русского и английского языков, с навыками работы на компьютере.

тел: 432-92-17.

САМУР

Главный редактор
Седагет КЕРИМОВА

Адрес редакции:
AZ 1073 Баку, Метбуат проспекти, 529-й квартал,
Издательство "Азербайджан",
этаж 3, каб. № 101.
e-mail: samur@nm.ru
http://www.samur.info

Расчетный счет
26233080000
1-й Ясамальский филиал
ОУАБ г.Баку
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег.№ 78

Индекс: 5581
Тираж: 2000

Тел: 432-92-17,
(850) 320-74-05